

Vadim Rogovin

Återupprättandet av imperietanken i Stalins Sovjetunionen

[Ur [Links International Journal of Socialist Renewal](#), 7 september 2023. Ursprungligen publicerad på webbplatsen [September](#). Översättningen från ryska har gjorts av Andriy Movtjan, som också skrivit inledningen. Översättning av engelska texten, Göran Källqvist.]

Den ryska historikern/sociologen Vadim Rogovin (1937-1998) forskade kring Sovjetunionens historia, särskilt Stalinepoken. Hans arbeten om detta omfattar 7 band, varav 3 finns i engelsk översättning (alla finns på tyska). Avsnittet nedan är från band 3 (Сталинский неонэп, *Stalins neo-NEP*), som behandlar perioden 1934-36.

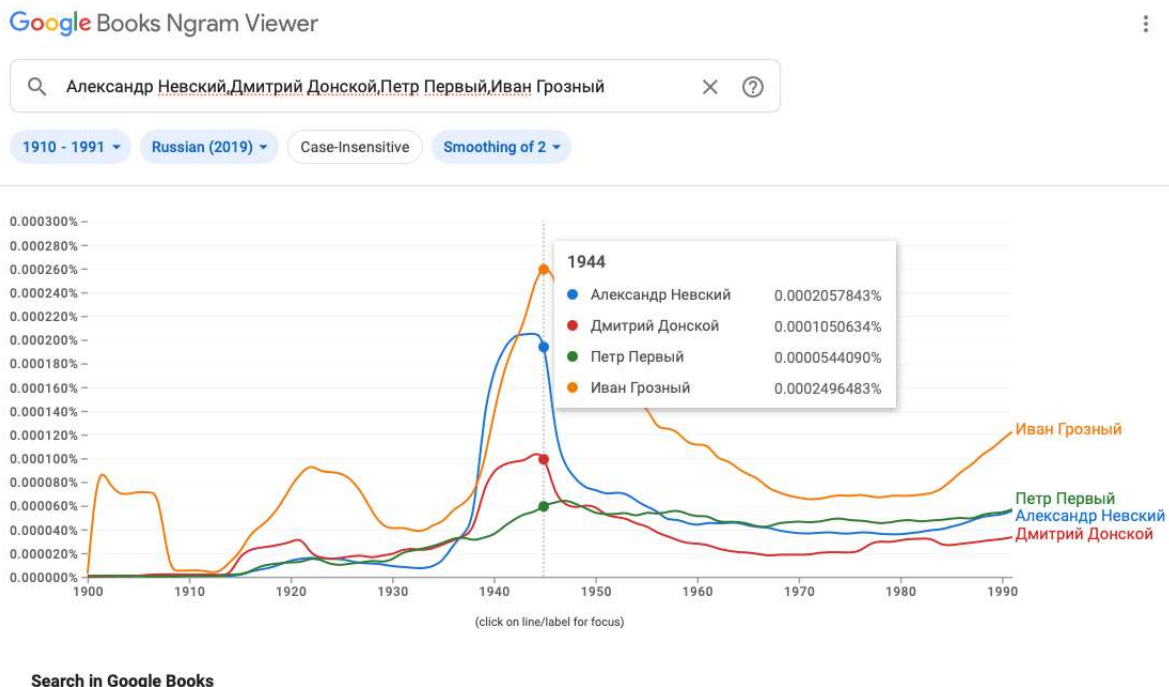

Ganska många ryssar, inklusive president Vladimir Putin, betraktar Sovjetunionens sammanbrott som en personlig tragedi, trots att de är uttalade motståndare allt som har med socialism att göra. För dem representerade det en nationell förödmjukelse för Ryssland och orsak till stora territoriella förluster. Med Putins egna ord ser de Sovjetprojektet som en sorts fortsättning av den ”tusenåriga ryska statsbildningen”. Men hur kom det sig att den revolution som krossade det ryska tsardömet, även kallat ”nationernas fängelse”, gav upphov till ett projekt där vissa drag skulle väcka känslor av nostalgi och revanschlusta bland ytterst reaktionära ryska chauvinister?

Vi publicerar här ett utdrag ur den marxistiske historikern Vadim Rogovins bok ”Stalins neo-NEP”, där han beskriver övergången från de första sovjetårens revolutionära nedmontering av det tsaristiska arvet till det delvisa återupplivandet av det på 1930-talet. Kanske var det just dessa förändringar av sovjetstaten som fick många att se den som ”samma Ryssland fast under ett annat namn”, och som efter dess sammanbrott uppmuntrade eliten i det redan kapitalistiska Ryssland att starta ett krig för att ”återerövra ryska landområden” – Andriy Movtjan.

Samtidigt som Stalin gjorde vissa marxistiska formuleringar till dogmer förfälskade han på samma gång marxismen, och avvisade i själva verket dess grundläggande principer: social jämlikhet, humanism och internationalism. [...] Det som utrotades allra mest skoningslöst ur Stalins ideologi var marxismens internationalistiska inslag. För att fylla det ideologiska tomrum som detta ledde till riktade Stalin in sin propagandaapparat på att vädja till de gamla föreställningar om nationalstaten som fanns rotade i massornas medvetande.

Efter att ha bestämt sig för att under det förestående kriget inte satsa på revolutionär internationalism, utan på nationalpatriotiska känslor, skiftade Stalin gradvis betoningen av hur det ryska imperiets historia skildrades. Precis som inom alla det ideologiska livets områden rörde han sig längs en motsägelsefull och vindlande stig, obesvärad av de slående motsättningarna mellan de nya formuleringarna och hans tidigare tolkningar av Rysslands historia. Medan han 1931 rättfärdigade behovet av en påskyndad industrialisering med argumentet att ”man oupphörligt slog det [gamla Ryssland] för dess efterblivenhets skull”,¹ flyttades betoningen nu till att hylla det tsaristiska Rysslands segrar, inklusive dess aggressiva, orättvisa erövringskrig.

Antalet hänvisningar i litteraturen till namnen på de ryska tsarer som helgonförklarades i slutet av 1930-talet: Alexander Nevskij, Dmitrij Donskoj, Peter den store och Ivan den förskräcklige. Högsta antalet hänvisningar är under krigsåren.

I Stalins, Kirovs och Zjdanovs kommentarer till utkastet till en lärobok om Sovjetunionens historia (1934) var de traditionella bolsjevikiska formuleringarna fortfarande förhärskande – vad gäller de västeuropeiska revolutionära rörelsernas påverkan på de demokratiska och socialistiska rörelsernas uppkomst i Ryssland, den ryska tsarismens kolonialistiska annekteringspolitik (”Tsarismen är folkens fängelse”) och dess kontrarevolutionära roll på den internationella scenen (”Tsarismen som en internationell polis”).² Men under det fortsatta arbetet med historiska läroböcker förändrades kraven på ett avgörande sätt. Vid det sista mötet med tävlingsjuryn för läroboken i historia (januari 1937) rapporterade Folkkommisariet för utbildningsfrågor, Andrej Bubnov, om Stalins nya riktlinjer, enligt vilka Ukrainas anslutning till Ryssland skulle ses som resultatet av att det ukrainska

¹ Сталин И. В. Соч. Т. 13. С. 38—39. Stalin, *Leninismens problem*, ”Om driftledarnas uppgifter”, 4 februari 1931.

[Noterna är i ursprungstexten på ryska. Hänvisar till svenska texter som vi hittat – red.]

² Правда. 1936. 27 января. [*Pravda*, 27 januari 1936.]

folket hade gjort ”rätt” val när det valde att förenas med ”Moskvastaten med samma religion” (det oundvikliga alternativet till denna process förkunnades vara att Ukraina anslöt sig till den katolska Polen eller sögs upp av det muslimska Turkiet).³ Just vid denna tidpunkt började tesen om att alla nationer och nationaliteter hade anslutit sig frivilligt till Ryssland slå rot i den sovjetiska historiskrivningen. Ukrainas, Georgiens och andra länders anslutning till det ryska tsardömet började först framställas som något ”mindre ont” (jämfört med en möjlig förening med någon annan stat), och sedan som en fullständig välsignelse för folken i dessa länder.

De nya läroböckerna i historia bedyrade att det tsaristiska Rysslands alla erövringar hade en progressiv karaktär, och återupplivade kulten av de ryska furstarna Alexander Nevskij, Dmitrij Donskoj och 1700- och 1800-talens tsaristiska krigsherrar. Ivan den förskräckliges och Peters den stores aktiviteter bedömdes positivt, och deras betydelse sågs i att de upprättade en stark centraliserad makt och utvidgade det ryska imperiets gränser. Formuleringar som ”det stora ryska folket”, ”den främste bland likar”, ”den äldre brodern”, etc. fick stor spridning. Härifrån var det bara ett steg kvar till Stalins tillkännagivande 1945 av att det ryska folket var ”den mest framstående av alla de nationer som utgör Sovjetunionen”, ”den vägledande kraften i Sovjetunionen bland alla vårt lands folk”.⁴

”Stalins skål till det Stora ryska folket”, en målning av den ukrainske konstnären Mychajlo Chmelko 1947. Detta tal i Kreml från 1945 gav upphov till en stor stolthet bland ryssar och angav tonen i efterkrigstidens rysk-centrerade politik.

Den ideologiska kampanj som inleddes mot den äldste bolsjevikiske historikern, Michail Pokrovskij och hans skola, under många år betraktad som ledande inom sovjetisk historievetenskap, ska också ses inom ramarna för detta förhållande av den gamla staten.

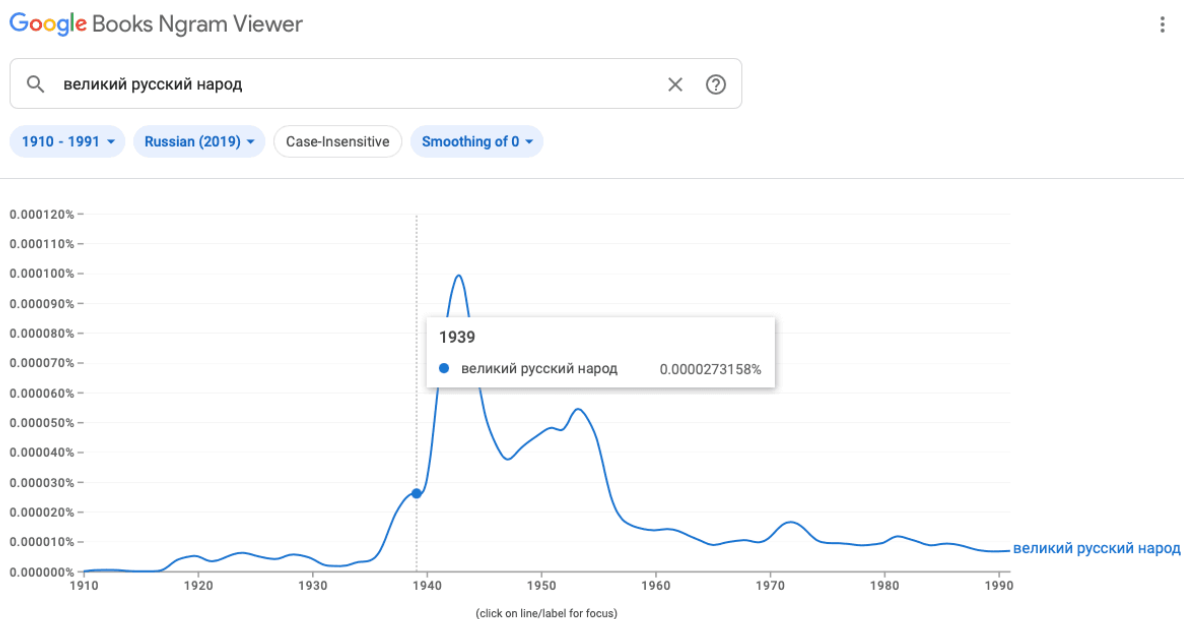
Pokrovskij var chef för de största marxistiska vetenskapliga institutionerna – Kommunistiska akademien och Institutet för röda professorer – och ordförande för Förbundet för marxistiska historiker. 1928 firades hans 60-årsdag högtidligt. I dödsrunan som 4 år senare publicerades i *Pravda* kallades Pokrovskij ”en världsberömd kommunistisk vetenskapsman, den mest framstående organisatören

³ Кентавр. 1991. № 10-12. С. 132. [*Kentaur* nr 10-12, s. 132]

⁴ *Sovjetunionens stora fosterländska krig* (”Tal av kamrat J. V. Stalin vid mottagningen i Kreml till ära för röda arméns befälhavare”, 24 maj 1945).

och ledaren på vår teoretiska front, en outtröttlig propagandist av marxist-leninistiska idéer”.⁵ Detta rykte om honom existerade fram till januari 1936, då Bucharin och Radek under ett möte med centralkommittén och kommissionen för läroböcker i historia vid Folkkommisariernas råd instruerades att skriva artiklar om de misstag som hade begåtts av Pokrovskijs historiska skola. Enligt Anna Larinas vittnesmål krävde Stalin personligen att Bucharins artikel skulle ha en ”förintande” karaktär.⁶

27 januari 1936 publicerade de största tidningarna ett uttalande om förordningen ”Om läroböcker i historia”, som dagen innan hade antagits av centralkommittén och Folkkommisariernas råd (texten hade författats av Zjdanov och redigerats av Stalin, som lade till flera formuleringar som skärpte kritiken av Pokrovskij). Samma dag publicerade *Pravda* Radeks artikel ”Historiens betydelse för det revolutionära proletariet”, medan *Izvestija* publicerade Bucharins artikel ”Behöver vi en marxistisk historievetenskap (om några av M N Pokrovskijs grundläggande men ohållbara uppfattningar)”.

Frekvensen förekommer av frasen ”stora ryska folket”. Den första toppen kom 1939 och den högsta kom 1942, under kriget.

Efter dessa första ”signaler” bröt det ut en kritikstorm mot Pokrovskijs och hans studenters arbeten. Kritikens karaktär framgår av ett tal som hölls av *Historisk tidskrifts* chefredaktör Olga Weiland, som beklagade att tidskriften inte hade avslöjat ”Pokrovskijskolans sabotage”, som visade sig i att den ”tigit om de ukrainska massornas strävan [på 1600-talet] att förenas med ryska arbetare för att kämpa mot polackerna. Detta gjordes helt medvetet av folkets fiender.”⁷

Trotskij förklarade att förtalskampanjen, som avslutades 1939-1940 med utgivningen av två samlingsvolym, ”Mot M N Pokrovskijs historiska uppfattning”, enligt vilken Pokrovskij ”inte var tillräckligt respektfull mot Rysslands tidigare historia”.⁸ På 1970-talet skrev Konstantin Simonov samma sak, men med en tydlig stalinistisk bismak: ”Pokrovskij avvisades ... eftersom det var nöd-

⁵ Правда. 1932. 12 апреля. [*Pravda* 12 april 1932]

⁶ Ларина А. М. Незабываемое. С. 32. Anna Larina, *I minnets labrynter*.

⁷ Отечественная история, 1992. №2. С. 128. [Nationell historia]

⁸ Троцкий Л. Д. Сталин. Т. II. С. 272. Trotskij: *Stalin* del 2

vändigt att betona de nationella känslornas kraft och betydelse i historien, och således i nutiden.”⁹

En som ännu bättre förstod betydelsen av att vädja till nationellt historiska traditioner, speciellt de militära, var Georgij Fedotov, som på 1930-talet skrev att Sovjetunionens härskande skikt ”snabbt skapade ett nationellt medvetande”. Fedotov såg denna process ”som revolutionens nationella pånyttfödande, som ett upphöjande av den”, och betonade att den ånyo rättfärdigade patriotismen inrymde ”det imperialistiskt ryska men inte folkligt ryska medvetandet”, eftersom det var ”lättare för gruppen vid makten att anpassa sig till tsardömet imperialistiska stil än den ryska intelligentsians eller det ryska folkets etiska principer”.¹⁰

Från filmen ”Peter den store” (1937) av Vladimir Petrov, som glorifierade Rysslands första tsar och hans territoriella erövringar.

En så radikal ideologisk svängning ställde den ”gamla skolans” historiker i förgrunden, de i vars skrifter ”statens fanfarer” åter började höras. 1939 valdes Jurij Gautier, vars dagböcker från inbördeskriget är fulla av ett rasande hat mot bolsjevismen och en zoologisk antisemitism, till akademiledamot.¹¹ Samtidigt publicerade den Högre partiskolan åter en rad föredrag om den ryska historien av akademiledamoten Platonov, som inte dolde sina monarkistiska åsikter och som hade dött i exil 6 år tidigare.

Den nya ideologiska riktningen fick sitt uttryck i att det kom ut många romaner, pjäser och filmer som förhärligade det förrevolutionära Rysslands furstar, tsarer och militärbefälhavare. Samtidigt smädades konstnärliga verk som motsade den nya tolkningen av den ryska historien. En brutal propagandakampanj genomfördes mot den komiska operan ”Bogatyerna”^{*} som sattes upp av

⁹ Симонов К. Глазами человека моего поколения. М., 1989. С. 180. [K. Simonov, Genom ögonen på en man i min generation]

¹⁰ Федотов Г. П. Судьба и грехи России. Т. II. С. 99—100. [G.P. Fedotov, Rysslands öde och synder]

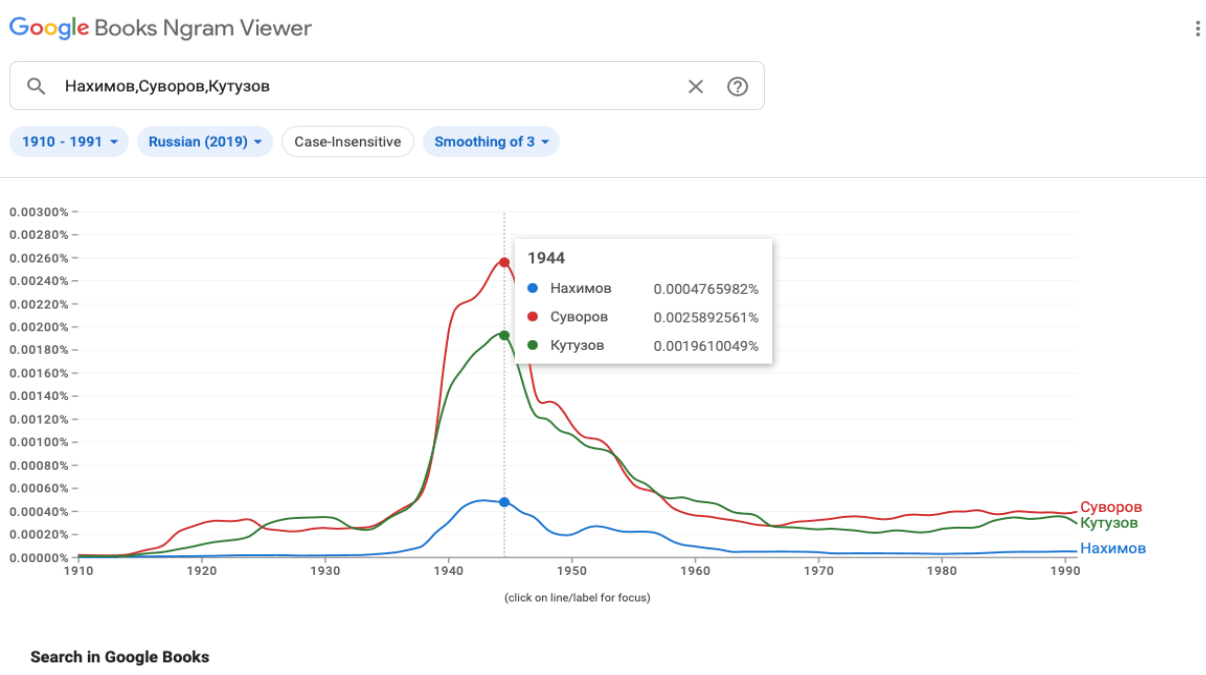
¹¹ Готье Ю. В. Мои заметки // Вопросы истории. 1991. № 6-12; 1992. № 1-5, 11-12; 1993. № 1-5. [J Gautier, Mina anteckningar / *Voprosy istorii*]

* Bogatyr är en hjälte i de ryska folksångerna, sagorna och sägnerna, inte en specifik person utan en karaktärstyp, ibland en rent symbolisk eller mytologisk karaktär och ibland i gestalt av en historisk person. (Ur Wikipedia.)

Kammarteatern. Efter att Molotov hade sett föreställningen blev den omedelbart förbjuden, och *Pravda* publicerade en artikel av ordföranden för Konstkommittén, Kerzjentsev, som kritiserade teatern och författaren till operalibrettet Demian Bednij för att ”spotta på folkets förflutna”, för ”historieförfalskning” och för ”öarlighet i sina politiska tendenser”¹²

I sin bok *Tämjandet av konsten* skildrar Jurij Jelagin sådana händelser, och betonar att vändningen på den ”ideologiska fronten”

verkligen var skarp, och det var inte lätt för de som hade uppfostrats med de gamla klassiska principerna om internationell kommunism att passa in. Dessutom var det nya ibland rakt motsatt till det gamla. Det var nationalism, återupprättande av en stor del, om inte allt, av folkets historiska förflutna, upprättande av en öppet diktatorisk anda... Det krävde stor fingerfärdighet att klämma in dessa nya uppfattningar i de marxistiska och leninistiska begreppen. De strimlades, förvanskades, vändes ut och in, men klämdes ändå in.¹³

Antal omnämningen i litteraturen av namnen på ryska tsaristiska militärbefälhavare som helgonförklarades i slutet av 1930-talet: Alexander Suvorov, Michail Kutuzov och Peter Nachimov. Det högsta antalet omnämningen kom under krigsåren.

Förändringarna av det ideologiska livet visade sig genom att klass- och internationalistiska principer ersattes av nationalstatliga kriterier, och på ett komplicerat sätt bröts i allmänhetens psykologi och massornas tänkesätt. Den revolutionära rörelsens misslyckande i väst förklarades felaktigt bero på det europeiska proletariats otillräckligt revolutionära karaktär, många utländska kommunister påstods vara spioner, bolsjevikpartiets förflutna misskrediterades med juridiska förfalskningar och ärekränkande anklagelser mot partiets tidigare erkända ledare – sammantaget skapade allt detta, knutet i en hård knut, ett andligt tomrum som gradvis fylldes med nya ideologiska stereotyper. Denna processens inre logik och återspeglning i den stalinistiskt sinnade ungdomens tänkande beskrivs uttrycksfullt i Lev Kopelevs memoarer.

Miljontals arbetare följde Hitler och Mussolini. Trots att de engelska, franska och amerikanska kommunisternas partier var helt lagliga ledde de varken arbetare eller bönder, inte ens under de alla värsta

¹² Керженцев П. Н. Фальсификация народного прошлого // Правда. 1936. 15 ноября. [P.N. Kerzjentsev, *Pravda* 15 november 1936]

¹³ Огонек. 1990. № 42. С. 17. [*Ogonyok*]

världsekonomiska krisåren. Och på samma gång försäkrades vi om att nästan alla de utländska partierna var hemsökta av spioner...

Våra ledare och rådgivare, glödande talare, talangfulla författare och officiella juridiska rapporter (de stod fortfarande över alla misstankar) bevisade för oss att de gamla bolsjevikerna, den store Lenins tidigare vänner, hade blivit förrädare, inspiratörer av och deltagare i avskyvärda vidrigheter på grund av maktbegär eller själviskhet. Ändå hade de en gång varit revolutionärer och skapat Sovjetstaten... Vad kunde vi göra för att motarbeta detta? Hur skulle gårdagens rubbade ideal stärkas? Vi erbjöds dagens ideal framför gårdagens – **Fosterlandet** och **Nationen**.

Och vi tog tacksamt emot de förnyade patriotiska idealen. Men tillsammans med dem accepterade vi också den tsaristiska storhetens gamla och nya idoler, vi bekände oss till den upprörande kulten av den ofelbare ledaren (istället för ”den Smorde”) med alla sina barbariska, bysantinska och asiatiska ritualer, och vi trodde blint på hans bödlar.¹⁴

Affisch för filmen "Ivan den förskräcklige" [Ivan Groznyj] (1944), regisserad av Sergej Eisenstein, som förhärligade en stark hands roll under uppbygget av en nation.

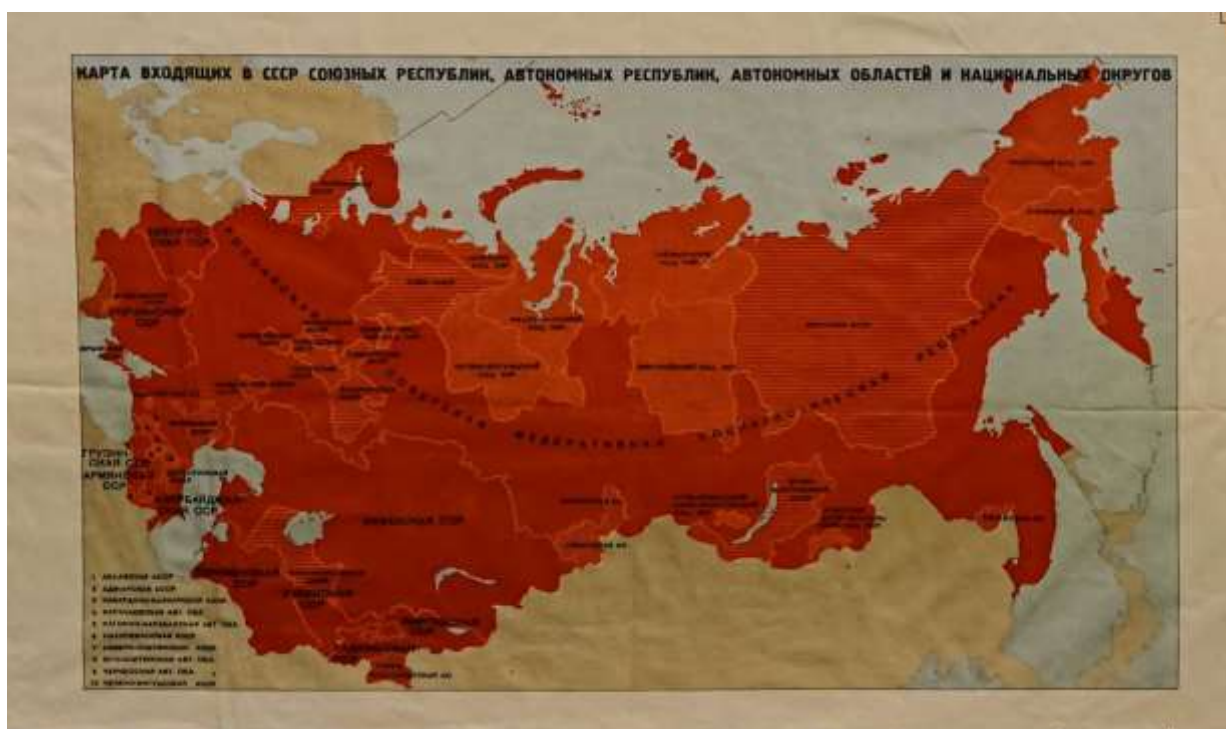
Den politiska logiken hos denna svängning blev en strukturell del av det "stalinistiska neo-NEP", något som de mest reaktionära ryska emigranterna lyhört insåg. Medan de under sovjetmaktens tidiga år kallade oktoberrevolutionen en "judisk pakt" och till och med talade hatiskt om den provisoriska regeringen som ett "pretentiöst kadet-socialistiskt nonsens", skrev de i mitten av 1930-talet med tillfredsställelse om slutet på det "stora ryska tumultet" och konsolideringen av nationalstaten.

Den välkände ryske monarkisten och yttersta högeraktivisten Vasilij Sjulgin var den förste att peka på möjligheten av ett imperialistiskt återfödande av oktoberrevolutionen som stormakt. I sin bok 1920, som gavs ut i ny upplaga i Sovjetunionen, skrev han om möjligheten av en sådan utveckling av bolsjevismen, som ur sina led skulle föreslå "en allrysk diktator" som kunde återställa den ryska maktens gränser "till sina naturliga begränsningar". Som Sjulgin underströk skulle en sådan diktator

¹⁴ Копелев Л. И сотворил себе кумира. С. 145—146. [Lev Kopelev, Och han skapade en idol för sig själv]

inte vara Lenin eller Trotskij, som ”inte kan överge socialismen” och ”ända till slutet [kommer att] bära denna börda på sina axlar”, utan ”någon som kan beröva dem ... deras beslutsamhet att på eget ansvar ta otroliga beslut... Men han kommer inte att ta ifrån dem deras börda. Hans viljestyrka kommer att vara verkligt röd och de uppgifter han ägnar sig åt verkligt vita. Han kommer att ha en bolsjevikisk energi och en nationalistisk övertygelse.”¹⁵

Efter ett olagligt besök i Sovjetunionen 1926 publicerade Sjulgin en ny bok, *Tre huvudstäder: en resa till det röda Ryssland*, där han upprepade sin profetia. ”Vi drack och sjöng för mycket”, skrev han. ”Vi kastades ut av det ryska folket. De kastade ut oss och valde andra härskare, denna gång ’från judarna’. De sistnämnda kommer förstås snart att likvideras. Men inte förrän ett team, som har genomgått hård skolning, rest sig under judarna.”¹⁶

Karta över Sovjetunionen från början av 1940, med nya territoriella erövringar som redan är mycket nära en upprepning av det ryska tsardömet gränser. Tanken på en fortsättning av den ryska imperialistiska traditionen i nya former delades av en del av emigrantmiljöns stormaktschauvinister och den stalinistiska partiledningen.

Efter Andra världskriget ansåg Sjulgin att hans profetia var uppfylld. I slutet av kriget befann han sig i Jugoslavien, och sökte upp de sovjetiska militära trupperna och meddelade sin önskan att återvända till Sovjetunionen, trots att han skulle arresteras där. Leopold Trepper, som träffade Sjulgin i Lubjankafängelset, erinrade sig att förhören av honom förvandlades till lektioner i rysk historia i en sal fylld med NKVD-officerare. I samtal med sina cellkamrater ”höll han föredrag i sitt älsklingsämne, Rysslands storhet.”

Vårt land har utvecklats till en världsmakt under Stalins ledning. Han har uppnått det som generationer av ryssar har strävat efter. Kommunismen kommer att försvinna men imperiet ska bestå. Det är synd att Stalin inte är någon riktig tsar, han har nämligen alla förutsättningarna! Ni kommunister vet ingenting om den ryska folksjälens. Folket har ett nästan religiöst behov av att ledas av en far som de kan överlämna sig åt.¹⁷

¹⁵ Шульгин В. 1920 год. Л., 1926. С. 199. [V. Sjulgin, 1920]

¹⁶ Шульгин В. Три столицы. Путешествие в Красную Россию. Берлин, 1927. С. 137. [Sjulgin, *Tre huvudstäder*]

¹⁷ Треппер Л. Большая игра. С. 331—332. L Trepper, *Röda Kapellet*, på marxistarkiv.se, s 199. [Där har namnet transkriberats ”Szulgin” – öa.]

Sjulgin frisläpptes i början av 1956, varefter hans artiklar började publiceras i den sovjetiska pressen. 1961 blev han till och med inbjuden som hedersgäst till SUKP:s 22:a kongress. Lika intressant är det faktum att Chrusjtjov vid ett möte med sovjetiska intellektuella 1963 beskyllde en del av dem för bristande patriotism, och drog sig inte för att påpeka, att även om Sjulgin var "ledare för monarkister" så var han "icke desto mindre patriot".¹⁸

Omslaget till Vasilij Sjulgins chauvinistiska broschyr "De så kallade ukrainarna och vi!", som gavs ut i Belgrad 1939.

På 1920-talet fick inte Sjulgins förutsägelser samma uppmärksamhet från bolsjevikerna som t ex de mer försiktiga förutsägelseerna som gjordes av Nikolaj Ustrjalov, ledaren för en liberal kadetrörelse som kallades "Smena Vech", som hävdade att bolsjevismens utveckling skulle leda "till en vanlig borgerlig stat". Vid RKP(b):s 11:e kongress betonade Lenin att Ustrjalovs förklaring

verkligen är klassanningen, grovt och öppet uttalad av klassfienden... Sådana ting som Ustrjalov talar om är möjliga, det måste sägas rent ut ... Fienden uttalar en klassanning då den påpekar den fara som hotar oss. Fienden eftersträvar att detta skall bli oundvikligt.¹⁹

"Klassanningen" fanns också i Sjulgins profetia, som pekade på möjligheten att sovjetregimens utveckling skulle kunna leda till en ledarskapskult med "sant ryska" särdrag. Stalinismen visade sig kräva denna "klassanning", och efter att i viss mån ha förverkligats blev den en av beståndsdelarna i det tragiska krossandet av den socialistiska makten i Sovjetunionen.

Förvisso förverkligades inte denna profetia i den omfattning som Sjulgin själv hade tänkt sig. Som ett resultat av de ekonomiska och sociala omvandlingar som den bolsjevikiska nationalitetspolitiken genomförde, förlorade Sovjetunionen de drag av kolonialt imperium som fanns i det tsaristiska Ryssland. De tidigare underutvecklade nationella periferierna utvecklades ekonomiskt och kulturellt i en takt som fortfarande är ouppnåelig för halvkoloniala och beroende länder.

När Trotskij utvärderade de nationella förhållandenas karaktär i Sovjetunionen betonade han att det

¹⁸ Солженицын А. Бодался теленок с дубом // Новый мир. 1991. № 6. С. 53. [Solzjenitsyn A. En kalv med en ek, *Novyj Mir* 1991]

¹⁹ Lenin, *RKP(b):s elfte kongress...*, på marxistarkiv.se, s 13.

inte handlade om att en nationalitet förtryckte en annan, utan om ”den centraliserade polisapparatens förtryck av alla nationaliteters kulturella utveckling, vilket börjat med den storryska.”²⁰

”Josef Stalin godkänner skissen över Sovjetunionens paviljong vid Världsutställningen i Paris 1937”, målad av Alexander Bubnov (cirka 1940). Nyligen annekterade territorier, Galizien och Volynien, som inte var en del av Sovjetunionen 1937, kan ses på kartan. I slutet av 1940-talet målade Bubnov också gamla ryska krigares storslagna fältslag.

Detta byråkratiskt totalitära förtryck härrörde direkt ur Stalins inställning till folket, som, vilket Georgij Fedotov helt rätt observerade, liknade inställningen hos en enväldig tsar:

De kvinnliga kollektivbönderna som gråter av glädje efter att ha besökt Stalin i Kreml är en upprepning av motivet med böndernas beundran av tsaren. Stalin är den ’röde tsaren’ på ett sätt som Lenin inte var. Hans regim förtjänar mycket väl att kallas en monarki, även om denna monarki inte var ärftlig och ännu inte har hittat någon passande titel.²¹

Givetvis sa Stalin aldrig någonsin något offentligt som skulle antyda en sådan parallell. Han delade bara sina sanna tankar om förhållandet mellan ”ledaren” och folket i sin inre krets. I sina dagboksanteckningar från 1935 återger Maria Svanidze (hustru till Alexander Svanidze, Stalins svåger från sitt första äktenskap) Stalins ord om de stormande hyllningar han fick: ”Folket behöver en tsar, dvs. en man som de kan dyrka och i vars namn de lever och arbetar.” Något senare ”uttryckte [Stalin] återigen tanken om folkets psykiska fetischism, en önskan att ha en tsar”.²² Detta vittnesmål liknar det som avgavs av Chrusjtjov, som mindes: ”Stalin sa att folket är dynga, en formlös massa som följer den starke.”²³

Vid en middag i Vorosjilovs hus den 7 november klargjorde Stalin att han såg denna politik som en

²⁰ Leo Trotskij, *Den förrådada revolutionen*, på marxistarkiv.se, s 76.

²¹ Федотов Г. П. Судьба и грехи России. Т. II. С. 91. [G. P. Fedotov, Rysslands öde och synder]

²² Союз. 1990. № 41. С. 12.. 1993. № 1. С. 19, 20. [Sojuz]

²³ Вопросы истории. 1991. № 12. С. 63. [Voprosy istorii]

fortsättning av de ryska tsarernas imperialistiska politik. Som det återges i en av de närvarandes dagbok, sa Stalin:

De ryska tsarerna gjorde en bra sak: de byggde upp ett jätterike — ända till Kamtjatka. Och denna stat har vi fått i arv... Därför är var och en som försöker ... avskilja enskilda delar och nationaliteter från denna enhet, en fiende, en svuren fiende till staten och till SSSR:s folk. Och vi kommer att förrinta varenda en av dessa fiender, även om det skulle råka vara en gammal bolsjevik, vi kommer förrinta hela hans släkt, hans familj helt och hållet.²⁴

Begravning av Mykola Chvylovij (1893-1933), en framträdande ukrainsk proletär författare, som 1933 drevs till självmord genom att upprepade gånger anklagas för ukrainsk nationalism av de stalinistiska bödlarna. Hundratals andra progressiva ukrainska intellektuella avrättades av regimen i mitten av 1930-talet med samma svepskäl.

Vägled av detta brutala synsätt utrotade Stalin partistatens ledarskap och en stor del av intelligentsian i hela unionen och i alla självstyrande republiker – på misstankar om att de hade försökt förverkliga rätten, som var inskriven i 1936 års författning, för de nationella enheter som ingick i Sovjetunionen att utträda, eller att de hade försökt utöka sitt oberoende från den sistnämnda. Dessa massakrer, som kulminerade under den Stora terrorn, var utbredda redan under 1930-talets första hälft.

Lästips

Mer av Rogovin:

[1937: Stalins år av terror](#) (Inledning till band 4, 1937 – *Stalin's Year of Terror*).

[Förberedelserna inför den första skenrättegången](#) (kapitel 1 i 1937 – *Stalin's Year of Terror*)

[Rättegången mot det ”antisovjetiska trotskistiska centrumet”](#) (utdrag ur kapitel 15 ur *Stalin's Year of Terror*)

²⁴ Союз. 1990. № 41. С. 12. Stalin 7 november 1937, cit. av Dimitrov (*The Diary of Georgi Dimitrov, 1933-1945*, s 65) och av Karl Schlögel, *Terror och dröm*, s 422.

[Förberedelserna inför den tredje skenrättegången](#) (kapitel 4 i band 5, *Stalin's Terror of 1937-1938*)
[Bolsjevism, stalinism, trotskism](#) (kapitel 42 i *Stalin's Terror of 1937-1938*)

[Stalins Stora terror](#) (föredrag)

Andra texter om perioden 1933-36:

Tariq Ali, [Det stalinistiska arvet](#) (antologi)

Kentth-Åke Andersson, [Om Moskvarättegångarna](#)

Viktor Danilov, [Stalinismen och det sovjetiska samhället](#)

André Gide, [Resa i Sovjet](#) (Den franske författaren, senare Nobelpristagare, besökte 1936 Sovjet)

Stephen Kotkin, [Terror som statskonst](#) (Ur del 2 av Kotkins Stalinbiografi)

Wolfgang Leonhard, [Från marxism till stalinism](#)

Alec Nove, [Sovjets ekonomiska utveckling](#) (utdrag)

Leo Trotskij: [Den förrådade revolutionen](#) (1936)